

ENHANCING THE EFFEKTIVENESS OF TOURISM POTENTIAL IN PROMOTING EMPLOYMENT OPPORTUNITIES FOR THE POPULATION

Saidqulova Mohistara Zayniddin qizi

4th-year Bachelor's student in Tourism, Faculty of Entrepreneurship and
Management, Denau Institute of Entrepreneurship and Pedagogy

Abstract

This article examines ways to improve the efficiency of tourism opportunities in ensuring population employment. It highlights the economic and social aspects of tourism, its role in creating direct and indirect jobs, and its importance for the development of the service sector, family entrepreneurship, and regional economies. Special attention is paid to the role of tourism in increasing employment among youth and women, expanding household income sources, and improving living standards. The study concludes that the effective use of tourism potential contributes to sustainable employment, stimulates entrepreneurial activity, and supports the socio-economic development of regions.

Keywords

employment, tourism, jobs, service sector, regional development, domestic tourism, tourism infrastructure, family entrepreneurship, household income, economic efficiency.

Annotatsiya: Ushbu maqolada aholi bandligini ta'minlashda turizm sohasining iqtisodiy va ijtimoiy imkoniyatlari, ushbu imkoniyatlardan samarali foydalanish omillari hamda hududiy rivojlanishdagi o'rni tahlil qilinadi. Turizmning bevosita va bilvosita ish o'rinlari yaratishdagi ahamiyati, xizmat ko'rsatish tarmoqlarini faollashtirishdagi roli, xotin-qizlar va yoshlar bandligini oshirishdagi imkoniyatlari ilmiy jihatdan yoritiladi. Shuningdek, ichki va tashqi turizm salohiyatidan unumli foydalanish, mahalliy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash, infratuzilmani rivojlantirish va turizm xizmatlari

sifatini oshirish orqali bandlik samaradorligini kuchaytirish yo'llari ko'rsatib beriladi. Tadqiqot natijasida turizm nafaqat iqtisodiy foyda manbai, balki aholi farovonligini oshiruvchi va hududlarda barqaror ish o'rinlari yaratishga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy-iqtisodiy vosita ekanligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: bandlik, turizm, ish o'rinlari, xizmat ko'rsatish sohasi, hududiy rivojlanish, turizm infratuzilmasi, ichki turizm, tadbirkorlik, aholi daromadi, iqtisodiy samaradorlik.

Bugungi kunda dunyo mamlakatlari iqtisodiy taraqqiyotning yangi manbalarini izlash, mavjud resurslardan yanada oqilona foydalanish va aholi bandligini barqaror ta'minlash masalalariga alohida e'tibor qaratmoqda. Shu nuqtai nazardan turizm sohasi eng istiqbolli yo'nalishlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Turizm nafaqat sayohat va dam olishni tashkil etish bilan cheklanmaydi, balki transport, savdo, umumiy ovqatlanish, mehmonxona xo'jaligi, hunarmandchilik, madaniyat, ko'ngilochar xizmatlar va boshqa ko'plab tarmoqlar bilan chambarchas bog'liq bo'lgan murakkab iqtisodiy tizimdir. Aynan shu xususiyati tufayli turizm bandlikni ta'minlashda keng ko'lamlı imkoniyatlarni yuzaga chiqaradi. Bandlik masalasi har qanday jamiyatning ijtimoiy barqarorligi, aholi farovonligi va iqtisodiy xavfsizligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Aholining mehnat bilan band bo'lishi daromad manbalarining barqarorlashuviga, kambag'allikning kamayishiga, ijtimoiy faollikning oshishiga va turmush darajasining yaxshilanishiga xizmat qiladi. Shu bois yangi ish o'rinlarini yaratish va mavjud mehnat resurslaridan unumli foydalanish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Bunda turizm sohasi ayniqsa muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u nisbatan kam sarmoya evaziga ko'p sonli ish o'rinlari yaratish imkonini beradi. O'zbekiston sharoitida turizmni rivojlantirish orqali bandlik masalasini hal etish yanada dolzarb ahamiyatga ega. Mamlakatning boy tarixiy-madaniy merosi, noyob me'moriy

obidaları, tabiiy rekreatsion hududlari, ziyoratgohlar, milliy urf-odatlar va mehmondo'stlik an'analari turizmni taraqqiy ettirish uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi. Ayni paytda turizmni faqat turistlar oqimini ko'paytirish vositasi sifatida emas, balki yangi ish o'rinlari yaratish, mahalliy aholi daromadini oshirish va hududiy iqtisodiy faollikni kuchaytirishning samarali mexanizmi sifatida baholash zarur. Mazkur maqolada aholi bandligini ta'minlashda turizm imkoniyatlarining iqtisodiy mohiyati, ushbu sohaning ish o'rinlari yaratishdagi ta'siri va samaradorlikni oshirish yo'llari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Aholi sonining ortib borishi, mehnat bozoridagi raqobatning kuchayishi va yangi kasb hamda xizmat turlariga bo'lgan ehtiyojning oshishi sharoitida bandlikni ta'minlashning an'anaviy shakllari bilan cheklanib qolish yetarli emas. Ayniqsa, yoshlar, xotin-qizlar va mavsumiy daromadga tayanib yashovchi aholi qatlamlari uchun mos ish o'rinlari yaratish dolzarb masalaga aylanmoqda. Turizm sohasining afzalligi shundaki, u turli yosh va malaka darajasiga ega bo'lgan shaxslarni mehnat faoliyatiga jalb etish imkonini beradi. Masalan, mehmonxona va mehmon uylari, transport xizmatlari, ekskursovodlik, tarjimonlik, milliy taomlar tayyorlash, hunarmandchilik mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotish, madaniy tadbirlarni tashkil etish, foto-video xizmatlari, qishloq turizmi va ekologik turizm yo'nalishlari turli toifadagi aholi uchun daromad manbai bo'lib xizmat qilishi mumkin. Shu sababli turizmni rivojlantirish, avvalo, mehnat bozorida qo'shimcha imkoniyatlar yaratish va norasmiy bandlikni rasmiy hamda barqaror ish o'rinlariga aylantirish bilan ahamiyatlidir. Mazkur maqolaning maqsadi aholi bandligini ta'minlashda turizm imkoniyatlari samaradorligini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilish, turizm sohasining ish o'rinlari yaratishdagi ahamiyatini yoritish hamda ushbu yo'nalishda amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: turizmning bandlikka ta'sirini ilmiy asosda yoritish, turizm orqali yaratiladigan bevosita va bilvosita ish o'rinlarini tahlil qilish, hududlarda turizmni rivojlantirish orqali aholi

daromadini oshirish imkoniyatlarini ko'rsatish, turizm sohasida bandlik samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi omillarni aniqlash va tegishli xulosalar ishlab chiqish. Mazkur tadqiqotni amalga oshirishda tahlil va sintez, qiyosiy tahlil, umumlashtirish, tizimli yondashuv va mantiqiy tahlil usullaridan foydalanildi. Shuningdek, turizm iqtisodiyoti, hududiy rivojlanish, bandlik va xizmat ko'rsatish sohasiga oid ilmiy adabiyotlar hamda nazariy qarashlar o'rganildi. Turizmning aholi bandligiga ta'siri ijtimoiy-iqtisodiy nuqtai nazardan tahlil qilinib, mavjud imkoniyatlar va ulardan samarali foydalanish yo'llari umumlashtirildi.

Turizmning bandlik yaratishdagi iqtisodiy mohiyati

Turizm ko'p tarmoqli iqtisodiy faoliyat sohasi bo'lib, uning rivojlanishi bilan bir vaqtda qator yordamchi va xizmat ko'rsatish tarmoqlari ham faollashadi. Bu jarayon iqtisodiyotda "multiplikativ ta'sir" sifatida namoyon bo'ladi. Ya'ni, turistlar oqimining ko'payishi nafaqat mehmonxona yoki ekskursiya xizmatlarida, balki transport, ovqatlanish, savdo, hunarmandchilik, aloqa, qurilish va madaniyat sohalarida ham ish o'rinlari yaratilishiga sabab bo'ladi. Turizmning bandlik yaratishdagi eng muhim xususiyatlaridan biri shundaki, u ko'pincha xizmat ko'rsatishga asoslangan bo'ladi va inson mehnatiga yuqori darajada tayanadi. Shu bois bu sohada avtomatlashtirish imkoniyati cheklangan bo'lib, tirik mehnatga ehtiyoj yuqori saqlanib qoladi. Natijada turizm ko'plab kishilarni ish bilan ta'minlashga qodir bo'lgan tarmoqqa aylanadi. Masalan, bir turistik hudud rivojlansa, bu yerda mehmonxona xodimlari, administratorlar, oshpazlar, ofitsiantlar, gidlar, haydovchilar, tozalash xizmati xodimlari, milliy suvenirler tayyorlovchilar, foto va media mutaxassislar, savdo vakillari va boshqa ko'plab kasb egalari uchun ish o'rinlari paydo bo'ladi. Bundan tashqari, ushbu faoliyat turi oilaviy tadbirkorlik va o'zini o'zi band qilish uchun ham qulay sharoit yaratadi.

Bevosita va bilvosita bandlik imkoniyatlari

Turizm sohasida yaratiladigan ish o‘rinlarini shartli ravishda bevosita va bilvosita bandlikka ajratish mumkin. Bevosita bandlik turizm xizmatlarining o‘zida, ya’ni mehmonxona, mehmon uyi, turoperatorlik, gidlik, transport va ekskursiya xizmatlarida yuzaga keladi. Bilvosita bandlik esa turizmga xizmat qiluvchi boshqa tarmoqlarda shakllanadi. Bilvosita bandlikning ko‘lami ko‘pincha bevosita bandlikdan ham kengroq bo‘ladi. Chunki turistlar oqimi oshgan sari oziq-ovqat yetkazib berish, qishloq xo‘jaligi mahsulotlari savdosi, qurilish materiallari yetkazib berish, interyer va dizayn xizmatlari, kiyim-kechak va hunarmandchilik mahsulotlari tayyorlash kabi ko‘plab iqtisodiy faolliklar ham ortadi. Bu esa ayniqsa qishloq joylar va turistik salohiyatga ega chekka hududlarda aholi bandligini kengaytirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Turizmning yana bir muhim jihati shundaki, u mavsumiy bo‘lsa-da, to‘g‘ri tashkil etilgan taqdirda yil davomida turli xizmat turlari orqali doimiy bandlikni shakllantirish mumkin. Masalan, yozda ekologik va dam olish turizmi, kuzda gastronomik va etnoturizm, qishda madaniy-tarixiy va ziyorat turizmi, bahorda esa festival va sayohat tadbirlarini yo‘lga qo‘yish orqali hududlarning turistik faolligini yil bo‘yi saqlab turish mumkin.

Aholi bandligini ta’minlashda turizm imkoniyatlarining asosiy yo‘nalishlari

№	Yo‘nalish	Mazmuni	Bandlikka ta’siri
1	Mehmonxona va joylashtirish xizmatlari	Mehmonxona, hostel, oilaviy mehmon uylari faoliyati	Doimiy va mavsumiy ish o‘rinlari yaratadi
2	Umumiy ovqatlanish xizmati	Restoran, milliy taomlar uylari, kafe va catering xizmati	Oshpaz, ofitsiant, xizmat ko‘rsatuvchi xodimlar bandligi oshadi

3	Transport va ekskursiya xizmatlari	Turist tashish, gidlik, tarjimonlik, ekskursiya tashkil etish	Yoshlar va xizmat ko'rsatish sohasi vakillari uchun ish o'rinlari paydo bo'ladi
4	Hunarmandchilik va suvenir savdosi	Mahalliy mahsulotlar, milliy buyumlar, esdalik sovg'alari ishlab chiqarish	Mahalliy aholi va oilaviy tadbirkorlik daromadi ortadi
5	Qishloq va ekologik turizm	Tabiiy hududlar, qishloq hayoti, agro va eko yo'nalishlar	Chekka hududlarda bandlikni kuchaytiradi
6	Madaniy va ziyorat turizmi	Tarixiy obidalar, muqaddas qadamjolar, festival va tadbirlar	Hududiy iqtisodiy faollikni va xizmatlar bozorini kengaytiradi
7	Raqamli turizm xizmatlari	Onlayn bron, reklama, turizm marketingi, ijtimoiy tarmoqlar	Yangi zamonaviy kasblar va masofaviy bandlik imkoniyatlarini yaratadi

Jadvaldan ko'rinadiki, turizm sohasi bir vaqtning o'zida bir necha tarmoqni faollashtirib, bevosita va bilvosita bandlikni kengaytiradi.

Turizm va hududiy bandlik masalasi

Turizmning bandlikni ta'minlashdagi afzalliklaridan biri uning hududiy rivojlanishga bevosita ta'sir ko'rsatishidadir. Ko'plab hollarda sanoat korxonalari yirik

shaharlarda yoki ma'lum iqtisodiy markazlarda joylashadi, biroq turizm tabiiy, tarixiy yoki madaniy salohiyat mavjud bo'lgan deyarli barcha hududlarda rivojlanishi mumkin. Shu sababli turizm hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutni kamaytirish, chekka joylarda aholi daromadini oshirish va ichki migratsiya bosimini kamaytirishda samarali vosita bo'la oladi. Ayniqsa, tarixiy obidalar, ziyoratgohlar, tabiat maskanlari va milliy madaniyat unsurlariga boy hududlarda turizmni rivojlantirish orqali mahalliy aholining o'z yashash joyida daromad topish imkoniyati ortadi. Bu jarayon hududiy iqtisodiy faollikni kuchaytiradi, xizmatlar bozorini kengaytiradi va mahalliy byudjet tushumlarining oshishiga xizmat qiladi.

Yoshlar va xotin-qizlar bandligida turizmning roli

Turizm sohasi yoshlar va xotin-qizlar bandligini oshirish uchun ayniqsa qulay imkoniyatlarni yaratadi. Chunki bu yo'nalishda xizmat ko'rsatish madaniyati, tashabbuskorlik, muloqot ko'nikmasi, ijodiy yondashuv va mehmondo'stlik kabi sifatlar muhim o'rin egallaydi. Ko'plab yoshlar ekskursovodlik, tarjimonlik, marketing, ijtimoiy tarmoq sahifalarini yuritish, mehmon kutib olish, transport xizmatlarini tashkil etish kabi faoliyat turlarida o'zini namoyon qila oladi. Xotin-qizlar esa oilaviy mehmon uylari, milliy taomlar tayyorlash, hunarmandchilik, kashtachilik, suvenir tayyorlash, etnoturizm tadbirlarida ishtirok etish, mahalliy madaniyatni targ'ib etish kabi yo'nalishlarda faol daromad manbaiga ega bo'lishi mumkin. Shu jihatdan turizm iqtisodiy bandlik bilan bir qatorda ijtimoiy faollik va o'zini o'zi ro'yobga chiqarish imkoniyatini ham yaratadi.

Turizm samaradorligini oshirish orqali bandlikni kuchaytirish omillari

Turizmning bandlikka ta'sirini yanada kuchaytirish uchun bir qator omillarga e'tibor qaratish lozim. Eng avvalo, turizm infratuzilmasini rivojlantirish zarur. Yo'llar, transport, aloqa, internet, sanitariya, mehmonxona va umumiy ovqatlanish obyektlari yetarli bo'lmasa, turistlar oqimi oshmaydi va bandlik kutilgan darajada shakllanmaydi. Ikkinchi muhim omil — xizmatlar sifatidir. Turistni jalb qilish va uni qayta tashrif

buyurishga undash uchun xizmat ko'rsatish madaniyati, tozalik, xavfsizlik, narx-navoning maqbulligi va axborotning ochiqligi juda muhim. Demak, kadrlar tayyorlash va qayta tayyorlash, tillarni o'rgatish, servis ko'nikmalarini oshirish bandlik samaradorligining tarkibiy qismidir. Uchinchi omil — mahalliy aholini turizm zanjiriga keng jalb qilishdir. Agar turizm daromadi faqat ayrim korxonalar qo'lida to'planib qolsa, uning ijtimoiy samarasi past bo'ladi. Aksincha, mahalliy hunarmand, dehqon, oshpaz, yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi, transport egasi va ijodkorlar turizm xizmatlari tizimiga jalb qilinsa, daromad kengroq qatlamga tarqaladi va bandlikning haqiqiy ijtimoiy samarasiga erishiladi. To'rtinchi omil — ichki turizmni rag'batlantirishdir. Faqat xorijiy turistlarga tayanib qolish ayrim xatarlarni keltirib chiqarishi mumkin. Ichki turizm esa yil davomida nisbatan barqaror talabni ta'minlaydi va turizm sohasida faoliyat yuritayotgan subyektlar uchun doimiy ish hajmini yaratadi.

Turizm va oilaviy tadbirkorlik

Turizm oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish orqali ham bandlikni oshiradi. Ko'plab oilalar mehmon uyi tashkil etish, milliy taom tayyorlash, qo'l mehnatiga asoslangan mahsulotlar ishlab chiqarish, qishloq turizmi dasturlarini yo'lga qo'yish orqali o'z daromadini oshirishi mumkin. Bu ayniqsa qishloq joylarda yangi korxonalar qurmasdan, mavjud uy-joy va milliy turmush tarzidan foydalangan holda ish o'rinlari yaratish imkonini beradi. Masalan, qishloq turizmi rivojlangan hududlarda sayyohlarga mahalliy hayot tarzi, milliy taom tayyorlash jarayoni, hunarmandchilik namunalari va tabiiy dam olish maskanlari taklif etilishi mumkin. Bu esa katta investitsiyalarsiz, nisbatan kam xarajat evaziga daromad keltiruvchi faoliyat turini shakllantiradi.

Turizm aholi bandligini ta'minlashda ko'p qirrali va yuqori samarali iqtisodiy vosita hisoblanadi. Uning asosiy ustunligi shundaki, u bir vaqtning o'zida turli malaka va yoshdagi aholiga mos ish o'rinlari yaratadi, yordamchi tarmoqlarni faollashtiradi va hududiy iqtisodiy rivojlanishga turtki beradi. Ayniqsa, tarixiy-madaniy va tabiiy salohiyati yuqori hududlarda turizmni rivojlantirish orqali kambag'allikni qisqartirish,

daromadlarni oshirish va mehnat resurslaridan samarali foydalanishga erishish mumkin. Biroq mavjud imkoniyatlardan to'liq foydalanish uchun infratuzilmani yaxshilash, xizmatlar sifatini oshirish, mahalliy aholini bu sohaga tayyorlash, kredit va subsidiya mexanizmlarini kuchaytirish, hududlarning turistik brendini shakllantirish hamda marketing faoliyatini takomillashtirish lozim. Shundagina turizm nafaqat iqtisodiy daromad manbai, balki keng ko'lamli bandlik siyosatining muhim instrumentiga aylanishi mumkin. Xulosa qilib aytganda, turizm aholi bandligini ta'minlashda katta imkoniyatlarga ega bo'lgan istiqbolli sohalardan biridir. U bevosita va bilvosita ish o'rinlari yaratadi, hududiy iqtisodiy faollikni kuchaytiradi, oilaviy tadbirkorlikni rivojlantiradi, yoshlar va xotin-qizlar bandligini oshiradi hamda aholi daromadlarining ko'payishiga xizmat qiladi. Turizm imkoniyatlari samaradorligini oshirish uchun esa infratuzilmani rivojlantirish, xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilash, ichki turizmni faollashtirish, mahalliy aholini turizm tizimiga keng jalb qilish va hududiy xususiyatlardan kelib chiqib maxsus turizm mahsulotlarini shakllantirish zarur. Ana shunda turizm sohasi mamlakat iqtisodiyotining muhim drayveri bo'lish bilan birga, aholi farovonligini oshirish va bandlikni barqaror ta'minlashning samarali vositasiga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. **O'zbekiston Respublikasining "Turizm to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-549-son, 2019-yil 18-iyul. Qonun turizm sohasining huquqiy asoslarini belgilaydi.**
2. **O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2025–2026-yillarda sayyohlar oqimini keskin ko'paytirish va turistik xizmatlar ko'lamini jadal kengaytirish orqali turizmning iqtisodiyotdagi o'rnini va ahamiyatini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. PF-87-son, 2025-yil 15-may. Farmonda ichki turizmni rivojlantirish, turizm eksportini oshirish va mahalliy sayyohlar safarlarini kengaytirish vazifalari belgilangan.**

3. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Respublikaga xorijiy turistlar oqimini keskin oshirish hamda ichki turizmni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni.** PF-9-son, 2024-yil 12-yanvar. Turizm oqimini ko‘paytirish va hududiy turizmni qo‘llab-quvvatlash choralarini belgilaydi.
4. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi.** *O‘zbekistonda mehnat va bandlik statistik to‘plami.* – Toshkent. Statistika agentligi mehnat bozori va bandlik ko‘rsatkichlarini muntazam e‘lon qiladi.
5. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi.** *O‘zbekistonda turizm statistik to‘plami.* – Toshkent. Turizm ko‘rsatkichlari, hududiy salohiyat va turizm oqimlarini tahlil qilishda asosiy manbalardan biri hisoblanadi.
6. Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., Shepherd, R., Wanhill, S. *Tourism: Principles and Practice.* – London: Pearson Education. Turizm iqtisodiyoti va uning bandlikka multiplikativ ta’siri masalalarini yorituvchi fundamental manba.
7. Holloway, J. C. *The Business of Tourism.* – Harlow: Pearson Education. Turizm sohasining iqtisodiy mexanizmlari va xizmat ko‘rsatish tizimini tahlil qiladi.
8. Goeldner, C. R., Ritchie, J. R. B. *Tourism: Principles, Practices, Philosophies.* – Hoboken: Wiley. Turizmning ijtimoiy-iqtisodiy ta’sirini tushuntiruvchi xalqaro ilmiy manba.
9. WTTC. *Travel & Tourism Economic Impact* hisobotlari. Turizmning yalpi iqtisodiy ta’siri, ish o‘rinlari va hududiy o‘shiga qo‘shgan hissasini baholash uchun muhim manba.
10. UN Tourism (sobiq UNWTO) hisobotlari. Turizmning barqaror rivojlanish, bandlik va hududiy iqtisodiyotga ta’sirini tahlil qiluvchi xalqaro manbalar.

